

TEMETNEK EGY TEMETŐT

Kiürítik, felszámolják, kiárusítják, parkká varázsolják Budapest legszebb és legrégebb temetőjét, a vízvárosi temetőt

(Saját tudósítónktól.) Temetnek egy temetőt. A város legszebb temetőjét, s talán legszebb kertjét. Ahogy belép az ember, összezárulnak mögötte bokrok, fák, burján, elvadult bozót. Amint a forró nyári nap a gazdaglombú fák között a térdig érő fűvet, mezei virágokat, burjánt perzseli, nehéz-illatú, terhes levegő remeg a sírok felett a mély csöndben. Költő nem képzelhetett el banálisabban gyönyörű zúgot, mint ez az elhagyott régi- régi temető. A száz-százötvenéves sírok kövei kopottnak, eltöredve bólogatnak jobbra-balra, egyik-másik már évtizedekkel ezelőtt eldőlt és besüpedt a lágy földre, csak rózsaszín márványsarka áll ki a fűből. Madarak üldögélnek énekelve a sírköveken, a napfényben szikrázó színű pillangók lebbennek virágról-virágra és nagy, mély csönd van, sokkal mélyesebb, zavartalanabb, zibbasztóbb csönd, mint más temetőben. Egy lélek se jár itt, a sző szoros értelmében egy lélek se, mert azoknak, akik itt nyugosznak, már unokái is elköltöztek. Senki se látogatja a sírokat... mindössze egy nagy barna tyúk kapargál csendesen egy beomlott kriptá szélén.

A 18. században nyitották meg a vízvárosi temetőt...

— Még a 18. század végén nyitották meg a vízvárosi temetőt, — meséli Fessl Károly, a budai köztemetőik igazgatója — 1790 tájékról valók az első sírok. Pontos adataink nem nagyon vannak, hiszen annakidején a halottakat nem törzkönyvezték. Annakidején a temető csak a második kerületet szolgálta. 1885-ben megnyílt a tabáni, amelyet azóta már megszüntettek, 1894-ben pedig a németvölgyi.

— Mikor temettek utóljára a vízvárosi temetőbe?

— Még húsz évvel ezelőtt sírboltba temettek, de mint köztemető már régen megszűnt. A fokozatos felszámolás 1929 január 1-én kezdődött... most azután lassan kiürítik a temetőt s a területet felhasználják.

— Hogyan történik hát egy temető kiürítése?

Hogyan temetnek egy temetőt?

— Várostechnikai vagy egyéb okokból a főváros ki mondja, hogy egy temetőbe többet nem temetnek. Akkor az utolsó temetéstől számított harminc évig nem bolygatják a sírokat. Akkor kihirdetik, hogy aki akarja, elvitetheti halottját egy aktív temetőbe. Egy évig várnak s azokat a sírokat, amelyeknek lakóit hozzátartozóik nem vitették el, közös sírba temetik. A sírokat ezután feltöltik földdel és planírozzák a területet, beépítik vagy parkírozják. A főváros a vízvárosi temető területét semmiestre se parcellázza. Nem fognak itt építeni, hanem emlékparkot létesítenek. Mintegy háromszáz sírt épen hagynak és azok a parkon belül maradnak. A stílus szempontjából értékes sírköveket meghagyják és a nevezetesebb emberek sírját se bolygatják.

Uraságotól levett sírkövek

— Mikor kezdték felszámolni a vízvárosi temetőt?

— Már régen. Minthogy ez költséges dolog, hát természetesen nem megy egyik napról a másikra. A költségeket részben a sírközeladásból fedezik. Az el nem vitt halottak sírköveit szortírozzák, felbecsülik és eladják. Egy kő, amelynek értéke például felállításakor ezer pengőt ért, ma már 180—200 pengőért kapható. Az ilyen követ azután átesiszoltatják, új szöveget vésetnek rá és újra felállítják. Más nem nagyon marad a halottak után. A koporsókból néha egy-egy deszkaszál megmarad, de többnyire az is teljesen elporlad. A föld lassan benyomja a koporsót, a nedvek, férgek szétrágnak. Az ilyen sírokban már nincs egyéb, mint csont. Itt a farkasréti temetőben is van ilyen tömegsírnak. Szép síremléket emeltettünk fölé és rajta felsoroltuk, kik nyugoszanak alatta. Ezzel a temető el van temetve.

A temető bevételei

— Szóval, a temetőnek jövedelme is van?

— Hogyne lenne. A sírhelydíjakból tekintélyes jövedelme. Azután a sírközarúsítás is bevételt jelent. Például

Ha fáj a feje és szédül, ha teltséget, hélizagmat, gyomorégést, vértódulást, szorongást vagy szívdobogást érez, igyék minél előbb valódi »Ferenc József« keserűvizet, mert ez a gyomor és a belek működését előmozdítja az epe kiválasztást fokozza, az anyagcserét megelékníti és a vérkeringést felfrissíti.

1933-ban 12.000 pengőt vettünk be sírkövekből és az idei költségvetésben a várható jövedelem szintén 12.000 pengő lesz. De a temető bevétele csaknem mindig teljesen elmege a kiadásokra. 1935-ben például a farkasréti temető bevétele eddig 206.000 pengő volt, 1933-ban 417.000 pengőt vettünk be. A kiadás ugyanebben az évben 335.000 pengő volt, de ebbe nincsen beszámítva több beruházási tétel, mint útépités, épületek karbantartása stb. Ha a temető jövedelme nagyobb, mint a kiadása, akkor a tiszta jövedelem felett természetesen a város pénztára rendelkezik. De nagy kiadásaink vannak. Az örszemélyzet, tisztviselők, sírásók fizetése például 1933-ban 98.000 pengőt tett ki a költségvetésben. Munkadíjakra ugyanebben az évben 166.000 pengőt fizettünk ki.

81.000 halott lakik a Farkasréten

— És hányan laknak a temetőben. Már mint a föld alatt?

— 1934 végéig itt a farkasréti temetőben már több, mint 81.000 embert temettek el. Az évi átlag 1400 temetés. De vannak ingadozások. Néha felmegy egy évben 1600-ra és van, amikor leszáll 1200-ra is. Lehet, hogy a temető valamikor jó üzlet lehetett, mert a felszámolás alatt álló vízvárosi temetőt egy időben, már nagyon régen, bérbeadták. Ebben a régi temetőben körülbelül 15—20.000 halott felelt. Nem lehet pontosan meghatározni, mert, mondok, nem vezettek könyveket eleinte, úgyhogy csak a terület után lehet felbecsülni, beleszámítva azt, hogy régente igen pazarlóan bántak a földdel.

— Kik vannak nevezetesebb halottak a Vízvárosban?

— Ott van a Gyulay grófi család kriptája. Már régen egyszer levelet kaptam Párizsból vagy Genf-ből, a család egyik leszármazottja kérdezte, megvan-e még a kriptá? Majd egyszer eljön megnézni és rendbehozni. Itt fektet Clark Adám, de őt átvitték a Kerepesi temetőbe. Van egy Csáky kriptá, azután a katonatemetőben volt Hentzi is. De többnyire budai polgárok, városi notabilitások nyugosznak benne. Most park lesz itt, nyilvános kert és bizonyos, hogy a halottak szebb nyugvóhelyet nem kaphattak volna..

Alig látni magyar nevet a sírköveken

Nem kaphattak volna szebb nyugvóhelyet a halottak. Kár, hogy a temetőt kettészeli az az új út, amelyet az Új Szent János-kórháztól vágtak. Ettől jobbra-balra terül el most ez az ódon temető, a város egyik legregegyesebb pontja.

Riasztóan idegen itt minden. Alig látni egy magyar nevet és alig látni magyar felírású sírkövet:

»Hier ruhet Anna Max geb. von Aulitzky, gest. im 87. Lebensjahre in 1888.« »Elisabeth. Freylin von Seeberg, geborene von Rakovszky, gestorben 1843. november 14, im 75. Lebensjahre.« Az ember sírdombokon lép át, lába alatt süpped a talaj. Szét kell hajtani a bokrokat, hogy le lehessen olvasni a kövek kopott felírását. Szép barokk sírkő, felírása: »Hier ruhet Iohan Adam Karner, gew. Ofner Fortificacions Bau Rechnungsführer. Verschied den 23. October 1799 im 63 Lebensater. Wanderer, bitte für die hingeschiedene Seele.« Karner budai erődítési számvérvő 1730-ban született. És milyen jó, ezolid munkák ezek a sírkövek. Az alig százévesek és még fiatalabbak mind kopottabbak, vésetük olvashatatlan, a kereszték szára letöredezett és a jó régi kövek keményen állnak helyükön. A katonai temetőben egy orosz sír is van, cirillbetűs felírással. A kis kőkeretből vastag bodzafa nőtt ki. Orincsay Lászlóné hatvanéves sírelékének szép szobráról hiányzik a fej, mint valami görög törzöről.

Régi sírkövek vására

A temetőnek a Hűvösvölgy felé eső részén a fák között már látszik a Jánoshegy kékes gerince. Itt már szép sorjában a földre fektetve hevernek az eladásra kerülő kövek. Fenn, az új út fölé eső részen, valóságos kis kiállítás rendeztek. A ropant vadgesztenyék és juharfák között egy tisztán elegáns úr áll két hölgygel és válogat a kövek között. Legalább akkora a választék, mint egy sírkögyárosnál. A hölgy rendkívül széke és parfümje körülzárdossa Anton Schröder sírját, aki 1801. augusztus 7-én halt meg, Budán.

Tibi, imád'ak, Piri

A fák közül ki-kicsillan egy modern, lapos fehér villa fala a temetőn túl. Hihetetlenül és idegenül hat itt a régi kövek között. Mindenesetre, ha valakinek túlélénk a képzelete, figyelmezteti a

sírok újabbkeletű felírása, hogy a távoli csengő-tyűsző, nem falusi harang szava, hanem a villamosé: Szegény »Vithelm Agoston úr nyugalmazott királyi tisztviselő, meghalt 1823-ban« sírkövének példánul tintával odamázolt átdűfött szív látható és alatta a felírás: Itt volt Miki és Irén 1932 augusztus 2-án. Vagy »Herr und Frau Xaver Luberth«, orgonaeépítők 1860 április 24-i keltezésű sírján a következő halhatatlan nyomot hagyta egy szerelmespár: Tibi, imád'ak, Piri.

Régi cipő és lyukas fazék a kriptóban

Düledező kriptában különös felfedezést tesznek. A fedővaslapon is kifogott már az idő, meggörbül, alatta a kőkeret bedőlt, be lehet lépni a halottakhoz. A másik oldalon egy részen besűt a nap, lenn a mélyben szép világos van. Nagy család: nincsen lenn se csont, se porló koporsó. Mindössze egy öreg magasszárú fekete cipő és egy lyukas fazék. Mi ez a misztikus erő, amely az emberi civilizációnak ezt a két jelképét a legvalószínűleg helyekre varázsolja? Ki ne nézte volna még tengerparton a sekély vízben, a sziklák között a halak játékát? És ki ne látott volna még a szép átlátszó vízben a csigák és kagylók között öreg magasszárú fekete cipőt és lyukas fazekat? Lyukas fazekat a kriptában, a tenger fenekén, paktaban az Alpesebben, sziklafokon a Fekete tenger elhagyott partján?

Itt a felső temetőben látni a legutolsó sírok egyikét: »Dr. Medveczky Irigyes, egyetemi tanár, a tudományos akadémia rendes tagja, meghalt 1914-ben és neje gróf Zichy Mária, meghalt 1914-ben és neje gróf Zichy Mária, meghalt 1914-ben.« Egy másik sír: »Itt nyugszik Orbay-Langer Anna, született Pesten 1835-ben, meghalt Budán 1855-ben.« Azután latinul: »Hic iacet Caecilia Szeth, nata Horner, obiit aetatis 47, die XV. februarii MDCCCXIX.« És egy angol: »To the memory of James Teasdale, who departed this life on the 30th May 1852, aged 58 years.«

Emericus Axametü, meghalt 1794-ben

Német, angol, orosz és megint német felírás. Mintha nem is Magyarországon járnánk. Az ódon illatú, elvadult kertben, amely már levét-közte a temető minden borzongató ünnepélyességét, amely már nem egyéb elragadó, illatos vadonnál, úgy jár az ember, mint valami régi német kisváros temetőjében. Egy elhagyott lejtősfüves domboldalban áll a temető egyik legrégebb sírja: »Hic iacet Emericus Axametü, obiit die 28. Iunii 1794.« Fantasztikus meggondolni, hogy Axametü Imre talán 96 évesen halt meg és akkor 1678-ban született. De bizonyos, hogy öreg ember volt, mikor XVI. Lajos francia királyt lefejezték. Mindössze egy évvel élte túl.

Siessen, aki még látni akarja ezt a budapesti látványosságot. Bizonyos, hogyha park lesz belőle, a város legszebb parkja lesz. De különös, vad, bozótos, elhagyatott, nyugalmas és végtelenül megnyugtató eredetiségében ezt a vízvárosi temetőt már csak rövid ideig lehet látni. Temető a temetőt. Janovics András

A pécskörnyéki bányászok bérmozgalma

Pécs, július 27.

(A Pesti Napló tudósítójának telefonjelentése.)

A pécskörnyéki bányák munkásai pénteken este 9 óráig tárgyaltak a Szent István-aknáknál Kovrik Ottó vezérigazgatóval. A vezérigazgató ismertette a bánya nehéz helyzetét, amely lehetetlenné teszi a munkabérek emelését. A munkásság megbizottai pedig feltárták a saját súlyos helyzetüket, kifejtették azokat az okokat, amelyek az októberi éhségstrájkot előidézték. Kérték, hogy a bérükből elvont 8 százalékos térítésük vissza. Különösen sérelmezték azt, hogy különféle címenek 12 pengő 39 fillért vonnak le minden munkás béréből. Elmondották, hogy a pécsi bányamunkásság helyzete a legnehezebb az egész országban. A munkásság megbizottai meghívták Kovrik vezérigazgatót, hogy nézze meg elhanyagolt állapotban levő lakásukat. Végül azt a sérelmüket mondták el, hogy a bányavidéken szórványosak az előléptetések. Kovrik vezérigazgató kérte a munkásság képviselőit, nyugodjanak meg, és rámutatott arra, hogy az országban többszáz-ezren tengődnek állás nélkül.

A munkásságot nem elégitették ki a vezérigazgató szavai és szombaton délelőtt a munkásotthonban népes ülést tartottak. A vita ak' rül folyt, hogy beszűntessék-e a munkát. Tolnai József párttitkár hangoztatta, hogy semmiféle megmozdulást nem lát kívánatosnak, különösképpen a strájkot. Az ülést elhatározták, hogy kívánásaikat írásban juttatják el a bánya vezetőségéhez és a főispánhoz, akit hangsúlyozottan megkérnek arra, hogy vállalja el a közvetítést a munkásság és a Dunagőzhajózási társaság bányagazgatósága között. A beadványt a munkásság vezetői hétfőn juttatják el mindkét helyre.

Az estj órákban a hatóságok, bár a munkásság magatartásából rem lehet arra következtetni, hogy rendezavarásra kerülhet sor, mégis óvatosságból gondoskodtak a bányavidék nyugalmának a biztosításáról és megerősítették a csendőrőrsöket. Eddig semmiféle megmozdulás nem történt és nem is valószínű, hogy történik.

A vasárnapi nap folyamán a bányamunkásság bármozgalmában semmiféle változás nem várható. A bányamunkásság ígéretet tett, hogy egész addig, amíg lefelőbb helyen kívánásaik dolgában nyilatkozat nem történik, a legtürelmesebben fog viselkedni, a törvényes kereteken belül marad és minden rendezavarástól tartózkodni fog.